

підприємницьких спілок є основою для вироблення стратегії приватного бізнесу в будівельній сфері.

Контроль за дотриманням технічних норм у будівництві покладається на будівельні органи земель, що діють із загальним урахуванням норм і стандартів.

Висновки. В сучасних умовах на Україні дуже повільно впроваджується закордонний досвід. Вивчення і застосування досвіду провідних закордонних країн в управлінні будівельною галуззю має суттєве значення для подальшого розвитку і розбудови усєї будівельної індустрії України в умовах кризи, зокрема, транспортного будівельного комплексу.

Аннотація. В статті досліджено опыт ведущих зарубежных стран в управлении строительной отраслью и возможности его применения в управлении транспортным строительным комплексом Украины.

Ключевые слова: управление, государственное регулирование, строительный комплекс, зарубежный опыт.

Summary. In the article the experience of leading foreign countries is explored in the management by build industry and possibilities of his application in the management by the transport build complex of Ukraine.

Keywords: management, government control, building complex, foreign experience.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Строительный комплекс в капиталистической экономике: функционирование экономического механизма и новые явления в развитии (Под ред. д.э.н. Рекитара Я.А.). М.: Наука, 1991. – 271 с.

2. Казанский Ю.Н., Немчин А.М., Никешин С.Н. Строительство в США и России. Экономика, организация и управление. С.-П.: Два Три, 1995.– 328 с.

3. Кнехтель Э. Строительство в странах Европейского сообщества (под ред. д.э.н. Рекитара Я.А.). М.: Стройиздат, 1992. – 156 с.

4. Казанский Ю.Н. Управление строительством: опыт США, Японии, Великобритании, ФРГ, Канады. М.: Стройиздат, 1994. – 407с.

*Рецензент д.е.н., професор УкрДАЗТ Дейнека О.Г.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Полякова О.М.*

УДК 336.221.4(447)

ПОДАТКОВІ ВАЖЕЛІ ЗБАЛАНСУВАННЯ БЮДЖЕТНИХ РЕСУРСІВ

Городецька Т.Е., к.е.н., доцент (ХІФ УДУФМТ)

Розглянуто особливості впливу оподаткування на державні фінансові ресурси та перспективи використання податків для синхронізації бюджетних ресурсів.

Ключеві слова: оподаткування, бюджетні ресурси, податки, бюджетний дефіцит.

Постановка проблеми. Економічний розвиток України значною мірою залежить від ефективності фінансової стратегії держави, що забезпечує стабільність і зростання добробуту. Націленість фінансової політики на стабільне нарощування фінансових ресурсів країни є стратегічним завданням. Кількісні параметри такого нарощування дають можливість оцінити результативність цієї політики, оскільки свідчать

про динаміку реальних джерел фінансування економічного розвитку країни. Одним з основних факторів впливу на зазначені вище структури та їхній подальший розвиток і перетворення в умовах неконтрольованої економіки є податкова політика держави як складова фінансової стратегії. Однак необхідно зазначити, що вона не має самостійного характеру, оскільки податки, як інструмент впливу на економіку, “працюють” у комплексі з іншими

методами її регулювання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В сучасній економічній літературі не припиняється обговорення питання про вплив співвідношення прямих і непрямих податків на дохідну частину бюджету, а відтак і на бюджетний дефіцит. Теоретичні дослідження цієї проблеми містяться у працях О. Василика, І. Луїної, П. Мельника, А. Соколовської, І. Чугунова та ін. Досить часто висловлюється думка, що в економіці легше формувати надходження за рахунок непрямих податків, і зокрема за рахунок ПДВ, оскільки даний вид податків стягується на кожному етапі виробництва (реалізації) товарів і послуг, тобто може виступати як стабільне джерело дохідної частини бюджету. Однак, існує ряд проблем у використанні податкових важелів: з одного боку, державні органи управління, враховуючи функції податків, прагнуть до їх зростання, а з другого – лише помірне податкове навантаження стимулює розвиток окремих суб'єктів господарювання, і на цій основі забезпечується розвиток економіки в цілому. Усе викладене вище актуалізує проблему податкових важелів реалізації механізму збалансування бюджетних ресурсів.

Мета статті – проаналізувати особливості впливу оподаткування на державні фінансові ресурси та розглянути перспективи використання податків для синхронізації бюджетних ресурсів.

Виклад основного матеріалу. Фінансові відносини, свідомо здійснювані і регульовані з участю держави, формують фінансову політику, що складається з двох напрямків діяльності держави: у сфері податкових вилучень і у сфері державних витрат, а також процесів перерозподілу грошових ресурсів і створення державного бюджету.

Для аналізу вищевказаного впливу скористаємося тим, що заходи фіскальної політики в короткостроковому періоді супроводжуються ефектами мультиплікаторів державних витрат, податків і збалансованого бюджету, які є факторами економічної нестабільності, що посилюють коливання рівноважного стану економіки.

Оскільки оподаткування має вплив на сукупне споживання, це породжує зміну мультиплікатора державних витрат для закритої і відкритої економіки, відповідно до моделі [1, с. 272-273].

Прогресивна система оподаткування є чинником, що сприяє послабленню ефекту мультиплікатора і стабілізації рівнів зайнятості та випуску. Чим нижча ставки оподаткування, тим, за інших рівних умов, більший ефект мультиплікатора.

Ефект мультиплікатора державних витрат у

відкритій економіці відносно нижчий, ніж у закритій. Мультиплікатор державних витрат в Україні, розрахований за даними Міністерства статистики [2, с. 14], на початку 2003 року складав менше 1 (0,79), що свідчить про незначний вплив державних витрат.

Мультиплікатор збалансованого бюджету встановлює, що приріст урядових витрат, супроводжуваний рівним за величиною приростом податків, має своїм результатом збільшення випуску продукції.

При дискреційній бюджетно-фіскальній політиці, яка характеризується цілеспрямованою зміною величин державних видатків, податків і бюджетного сальдо (дефіциту чи профіциту), під час спаду створюється дефіцит державного бюджету для збільшення державних видатків (наприклад, на виробничі інвестиції з метою створення нових робочих місць) або зниження податків. У період циклічного підйому ринкової економіки цілеспрямовано створюється бюджетний профіцит, тобто стримуються видатки і підвищуються податки, в результаті чого бюджет отримує більше доходів [3, с. 58].

Загальний вплив зміни бюджетного дефіциту (зміни витрат або податків) на макроекономічні змінні – фіскальний мультиплікатор – залежить від: еластичності приватного споживання відносно поточного наявного доходу (гранична схильність до споживання); еластичності приватного споживання, інвестиції, попиту на гроші та мобільності капіталу відносно процентної ставки; еластичності чистого зовнішнього попиту відносно процентної ставки; ступіні відкритості економіки (потоки товарів, послуг та капіталу).

Оподаткування, яке є інструментом держави у віднайдених коштах для її існування та розвитку, реалізує функцію вилучення коштів з економіки та спрямування їх на різні бюджетні потреби. Отже, податкова система є ланкою, що зв'язує економіку та бюджетну систему [4, с. 9].

У світовій практиці збалансований бюджет – поодиноким явищем, тому що його дефіцит і профіцит залежать не тільки від фіскальної політики і політики щодо державних видатків, але й від ступеня активності господарюючих суб'єктів, а також етапу, який переживає економіка.

Помітимо, що у зарубіжній літературі розрізняють реально спостережуваний, структурний і циклічний дефіцити бюджету [5, с. 187].

Більш небезпечним явищем для державних фінансів є створення не реального, а прихованого дефіциту, який згодом призводить до збільшення реального дефіциту, або до утворення бюджетної заборгованості, яка є свідченням розбалансованості державних фінансів і веде до макроекономічних і соціальних ускладнень.

Прихований дефіцит бюджету – це різниця між видатками бюджету, що мають бути здійснені у відповідному бюджетному році згідно з нормами законодавства та взятими державою зобов'язаннями та видатками, передбаченими у бюджеті на цей же рік за умови, що реальним є прогноз доходів і джерел фінансування дефіциту. Джерелом прихованого дефіциту бюджету є перевищення зобов'язань держави, які вимагають бюджетного фінансування над ресурсами, які вона реально може зібрати в бюджет протягом бюджетного періоду, виходячи з можливостей існуючої у цьому періоді податкової системи, системи неподаткових платежів, фінансової дисципліни та фінансування бюджетного дефіциту [6, с. 272].

Зазначимо, що бюджетно-податкова політика може бути корисним інструментом для звуження коливань доходу в рамках економічних циклів: контрциклічна бюджетно-податкова політика. При реалізації цієї політики можливі такі альтернативи: ніякого втручання (вирішення ситуації довіряється автоматичним стабілізаторам) або втручання (автоматичних стабілізаторів недостатньо, тобто дискреційна контр циклічна бюджетно-податкова).

Необхідно також згадати, що податкове законодавство України щодо стягнення ПДВ пережило велику кількість змін протягом бюджетного року, які впливають на точність прогнозування макропоказників і не дозволяють оперативно регулювати бюджетний дефіцит. Нестабільність законодавства не може також не впливати на бізнес-плани суб'єктів підприємницької діяльності, що в результаті відбувається на загальній сумі податкових платежів, які надійшли в дохідну частину бюджету.

На відміну від ПДВ, податок на прибуток підприємств та інші прямі податки не передбачають відшкодування коштів платникам з бюджету, а посилення контролюючої функції податкових органів у цьому напрямку дає позитивні результати.

Таким чином, зміна частки прямих податків у загальних доходах бюджету не залежить від соціально-економічного розвитку країни, а збільшення частки непрямих податків в умовах економічного зростання може сповільнювати його темпи. Вплив зміни податкової ставки на доходи бюджету і виявлення макроекономічних координат взаємодії податкової системи з економікою на кривій Лаффера за відомим характером процесів релаксації зацікавили П. Буряка та С. Лондаря [7]. Проведені ними розрахунки показали, що початком процесу релаксації є запровадження правового акта, який змінив податкові ставки. Сам

характер релаксації свідчить, що макроекономічні координати української економіки знаходяться, напевно, у ділянці високих сукупних податкових ставок, а середня тривалість періоду, коли відбувалася макроекономічна реакція українського економічного середовища на збільшення податкової ставки, становила приблизно 2,3 місяця. Тобто протягом цього часу відбувається або скорочення виробничих процесів, або перехід певної частини виробництва у тінь.

Подальше вивчення підходів до моделювання фіскальних відносин в економічному середовищі, яке відносно швидко змінюється, і побудову моделі, що дозволяє розрахувати динаміку бюджетних надходжень при зміні податкового навантаження, здійснив С. Лондар [8]. Розрахунки показали, що період, протягом якого зростання бази оподаткування зможе забезпечити збільшення платежів до бюджету і компенсацію скорочення його доходів, різний для окремих галузей.

Враховуючи, що високорентабельні і швидкооборотні галузі дають лівову частку надходжень із податку на прибуток, найдоцільнішим першим кроком на шляху зменшення загального податкового навантаження на економіку буде зменшення податкових ставок із цього податку [8, с. 141].

Залежність рівня доходів бюджету і податкової ставки в Україні (за статистичними даними) представлена нами у табл. 1.

Аналізуючи цю таблицю, відзначимо той факт, що агрегована податкова ставка (відношення доходів бюджету до ВВП у відсотках) за останні роки в Україні практично залишається постійною, а її несуттєве зменшення чи збільшення не впливає на зростання доходів бюджету.

Виходячи з наведених даних, можна припустити, що коливання агрегованої податкової ставки в оптимальних межах, встановлених Лаффером (30-35 %), сприяють зростанню доходів бюджету України, оскільки залишається стабільним податкове навантаження на суб'єктів підприємницької діяльності, а це стає важливим чинником стабільного розвитку економіки і скорочення її тіньового сектора.

Висновки. Цілком очевидно, що податки, як елемент фіскальної політики, є податковим важелем впливу на формування ресурсів держави, однак у вітчизняних економічних умовах їх не можна використовувати як автоматичні регулятори збалансованості бюджетних ресурсів. За допомогою податкових важелів держава може впливати не тільки на розмір бюджетного дефіциту, але й загалом на економіку країни.

Залежність рівня доходів бюджету і податкової ставки в Україні

Рік	ВВП (млн. грн)	Доходи бюджету (млн. грн)	Агрегована податкова ставка (%)	Зміна ставки
1995	54516	20689,9	38,0	-
1996	81519	30218,7	37,1	- 0,9
1997	93365	28112,0	30,1	- 7,0
1998	102593	28915,8	28,2	- 1,9
1999	130442	32876,4	25,2	- 3,0
2000	170070	49117,9	28,9	+ 3,7
2001	204190	54934,6	26,9	- 2,0
2002	225810	61954,3	27,4	+ 0,5
2003	264165	75165,4	28,5	+ 1,1
2004	345113	91529,4	26,5	- 2,0
2005	424741	134181,2	31,6	+ 5,1
2006	537667	171811,5	32,0	+0,4
2007	720731	219939,1	30,5	-1,5
2008	949864	297844,6	31,6	+1,1

Причому, вплив податкових на рівень бюджетного дефіциту в умовах економічної трансформації сильніший ніж в умовах економічного зростання. До того ж залежність дефіциту бюджету від структури податкових надходжень доволі значна: збільшення питомої ваги прямих податків, а саме – податку з доходів фізичних осіб – призводить до скорочення його розміру. Тому при плануванні дохідної частини бюджетів доцільне використання змін у структурі податкових надходжень з метою не тільки збалансування доходів та витрат, а й стабілізації всієї економіки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Курс экономической теории: Общие основы экономической теории. Микроэкономика. Макроэкономика. Основы национальной экономики: Учебное пособие / Под ред. А.В. Сидоровича. – М.: МГУ им. М.В. Ломоносова, 1997. – 832 с.

2. Бадрак А. Улучшение конкурентной

позиции Украины средствами фискальной политики // Экономика Украины. – 2006. – № 2. – С. 13–19.

3. Фишер С. Экономика: Пер. с англ. со 2-го изд. / С. Фишер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензи. – М.: Дело, 1999. – 864 с.

4. Любимцев Ю. Бюджетный дефицит как фактор экономической политики // Экономист. – 2002. – № 7. – С. 55–62.

5. Чугунов І.Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання: Навч. посіб. – К.: НДФІ, 2005. – 259 с. – Бібліогр.: с. 251–258.

6. Фінансова політика та податково-бюджетні важелі її реалізації / За ред. чл.-кор. НАН України А.І. Даниленка. – К.: Фенікс, 2008. – 468 с.

7. Лисюк В.С. Особливості методики розрахунку податкового тягаря // Фінанси України. – 2000. – № 11. – С. 79–85.

8. Буряк П.Ю. Вплив податкової ставки на доходи бюджету / П.Ю. Буряк, С.Л. Лондар // Фінанси України. – 2002. – № 1. – С. 41–44.

Аннотація. Рассмотрены особенности влияния налогообложения на государственные финансовые ресурсы и перспективы использования налогов для синхронизации бюджетных ресурсов.

Ключевые слова: налогообложение, бюджетные ресурсы, налоги, бюджетный дефицит.

Summary. The features of the impact of taxation on government financial resources and prospects for the use of taxes for the synchronization of budgetary resources.

Keywords: taxation, budgetary resources, taxes, the budget deficit.

*Рецензент к.е.н., доцент ХІФУДУФМТ Чуприна Л.В.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Полякова О.М.*